

DIA leest: 'Er ist wieder da'

Leestip van medewerkers van het Duitsland Instituut Amsterdam

Boeken - 2 maart 2015 - Auteur: Vincent Bijman

Wat gebeurt er als Hitler plotseling weer tot leven komt? In 'Er ist wieder da' van Timur Vermes duikt de *Führer* op in het Duitsland van 2011. Vincent Bijman, UvA-student Geschiedenis en stagiair van het Duitsland Instituut, las het boek, waarvan de verfilming dit najaar in de Duitse bioscopen komt. "Vermes brengt je in een onaangename positie. Zonder dat je het wilt, ga je Hitlers gedachtegang volgen."

'Er ist wieder da' van Timur Vermes begint met een onmogelijke gebeurtenis: Adolf Hitler komt plotseling weer tot leven in de zomer van 2011. Waarom weten we niet, maar "hij is er weer". Krap 70 jaar na de catastrofale periode van het Derde Rijk wordt de inmiddels democratische rechtsstaat Duitsland opnieuw geconfronteerd met de fascistische dictator.

Hitler stoft zijn kleding af en kijkt om zich heen: de plek waar ooit zijn *Führerbunker* stond is omringd door Berlijnse flatgebouwen. Als hij een straat in loopt, begint het hem te dagen dat hij zich niet langer in het Berlijn van 1945 bevindt. De Duitse hoofdstad ligt niet langer in puin en op straat rijden voertuigen die hij nog nooit heeft gezien. Bij een kiosk komt hij meer te weten over zijn nieuwe omgeving. De verkoper staat versteld van deze 'vlekkeloze Hitler-imitatie' en biedt hem onderdak in zijn kiosk. Tussen de stapels kranten begint Hitler met zijn analyse van de actualiteit.

Hitlers gedachtegang

Vermes brengt zijn lezers in een onaangename positie. Door het verhaal vanuit de ik-persoon te vertellen, dwingt hij ze om in het hoofd van Hitler te kruipen. "Het wordt voor de lezer onmogelijk om uit te wijken", aldus de auteur in een interview met [de Süddeutsche Zeitung](#), bij het verschijnen van zijn boek in 2012.

Hitler beschouwt de moderne wereld vanuit zijn verwrongen wereldbeeld en plaatst al zijn waarnemingen in zijn denkkader. Dat kader baseert Vermes onder meer op Hitlers boek 'Mein Kampf'. Fenomenen die voor Hitler nieuw zijn - Turkse migranten in Berlijn, mobiele telefoons en internet - analyseert de Führer secuur. Blijkbaar is Duitsland een bondgenootschap aangegaan met de Turken, is de communicatietechnologie vliegensvlug ontwikkeld en kan Hitler nu de massa bereiken via het internet.

Hitlers commentaar op zijn nieuwe omgeving is grappig, maar door de meedogenloze logica ook behoorlijk wrang. Vermes laat je lachen om Hitlers beschouwingen over zijn nieuwe werkelijkheid maar een antisemitische opmerking doet je weer beseffen met wie je te maken hebt.

Timur Vermes: 'Er ist wieder da'
(Keulen, 2012), 396 blz.

ISBN: 978-3-404-17178-1

[Uitgeverij Bastei Lübbe](#)

Nederlandse vertaling:

'Daar is hij weer'

(Amsterdam, 2013), 320 blz.

[Uitgeverij De Bezige Bij](#)

Na verschijning in 2012 steeg het boek snel in de Duitse bestsellerlijsten. Niet alleen de zwarte humor maar ook het omslagontwerp was spraakmakend. Het boek vloog binnen vier maanden 400.000 keer over de toonbank en dat voor een passende prijs: € 19,33. Inmiddels is het in Duitsland al ruim meer dan een miljoen keer verkocht.

Maatschappijkritiek

Sterk zijn de passages waarin Hitler contact maakt met zijn nieuwe omgeving. De miscommunicatie die ontstaat is vaak hilarisch. Zo vraagt Hitler zijn nieuwe secretaresse om hem aan te spreken met '*mein Führer*'. Zij pakt haar nieuwe rol lachend op en is gefascineerd door Hitlers talent voor *method acting*. Hitler is zo overtuigend dat hij wordt gevraagd voor televisie- en radio-optredens. Het is een daverend succes. De Duitse boulevardkrant Bild Zeitung neemt de leiding in pogingen om deze gekke 'Youtube-Hitler' te ontmaskeren. Tevergeefs. Hitler krijgt wederom een podium om zijn ideologie te verspreiden. Steeds meer mensen gaan mee in zijn show. Daarmee levert Vermes ook kritiek op de medialisering van de samenleving.

Film en theater

De [verfilming](#) van 'Er ist wieder da' komt in oktober in Duitse bioscopen ([Lees de kritiek van Spiegel Online](#), 7-10-2015). Ook gaan dit jaar verschillende toneelbewerkingen van het boek in première, onder anderen bij het [Westfälisches Landestheater](#) en het [Altonaer Theater](#). Daarnaast verscheen er bij Lübbe audio een [luisterboek](#).

Dat Hitler ook nu een groot publiek zou kunnen bereiken, is precies het punt dat Vermes wil maken, legde hij uit in [The Guardian](#). Maar het lukt Hitler wel erg gemakkelijk om weer een breed publiek te bereiken. De constante miscommunicatie van de *Führer* met de mensen om hem heen wordt na verloop van tijd steeds onrealistischer, omdat voor zijn omgeving niet duidelijk is dat deze man werkelijk Hitler is. Zij nemen hem niet serieus.

Wrange bijsmaak

‘Er ist wieder da’ zette aan tot een nieuwe discussie over in hoeverre je de spot mag drijven met Hitler. Het gevaar van grappen maken over Hitler is dat je de ernst van de nazi-misdaden uit het oog verliest, [schreef Cornelia Fiedler](#), recensent van de *Süddeutsche Zeitung*, bij verschijnen van het boek. Journalist Daniel Erk - die zes jaar lang voor de linkse krant de taz een ‘[Hitler-blog](#)’ bijhield met Hitlergrappen, nationaalsocialistische vergelijkingen en zelfs reclames met Hitler - noemde de ontwikkeling van deze ‘humoristische’ omgang met de *Führer* de ‘banalisering van het kwaad’.

Vermes laat zijn lezers zien dat een fenomeen als Hitler niet van vervlogen tijden is. “Hitler als monster afbeelden maakt het ons gemakkelijk om ons van het fenomeen te distantiëren,” aldus de auteur. Door te wijzen op een menselijke kant van Hitler daagt Vermes uit om na te denken waarom de Duitse bevolking verblind werd door de dictator en in hoeverre we nog steeds vatbaar zijn voor manipulatie. De Hitler in het boek blijft een satirische, maar het verhaal zet aan tot denken over vormen van manipulatie die van alle tijden zijn.

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/10500/dia-leest-er-ist-wieder-da>